

Nebi Mehdiyev, Prof.Dr.

1978 yılında Karabağ'da (Azerbaycan) doğdu. Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (2000). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Ian G. Barbour'da Bilim-Din İlişkisi" adlı teziyle yüksek lisansını (2002), "Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği" konulu çalışmasıyla doktorasını (2007) tamamladı. 2012 yılında doçent, 2018'de profesör oldu. Halen Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 887
İSAM Yayınları 45
İlmî Araştırmalar Dizisi 22
© Her hakkı mahfuzdur.

**DİNİ EPİSTEMOLOJİYE GİRİŞ:
TANRI İNANCININ RASYONELLİĞİ**
Nebi Mehdiyev

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
tarafından yayına hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun 13.06.2008 tarihli
ve 2008/16 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Kasım 2008
Dördüncü Basım: Kasım 2022
ISBN 978-625-7205-76-4

Basım, Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde, No: 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 (pbx) Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 48058

Mehdiyev, Nebi

Dini epistemolojiye giriş: Tanrı inancının rasyonelliği /Nebi Mehdiyev.

- 4. bs. - İstanbul ; Ankara : İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) ; Türkiye
Diyanet Vakfı, 2022.

191 s. ; 23,5 cm. - (Yayın No ; 887. İSAM Yayınları ; 45. İlmî Araştırmalar
Dizisi ; 22)

Kaynakça ve dizin var.

ISBN 978-625-7205-76-4

İçindekiler

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ • 7

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ • 9

GİRİŞ • 11

BİRİNCİ BÖLÜM

DİNÎ EPİSTEMOLOJİYE GİRİŞ • 19

1.1. Dinî Epistemoloji Nedir? • 20

1.1.1. Parite Argümanı • 21

1.1.2. Temel Epistemolojik Yaklaşımlar • 27

1.2. Ateistik Meydan Okuma • 29

1.2.1. İnanma Ahlakı • 30

1.2.2. Negatif Ateizm • 31

1.2.3. Teistik Argümanların Eleştirisi • 34

1.2.4. Pozitif Ateizm • 38

1.3. Ateistik Meydan Okumaya Yöneltilen Teistik
Cevaplar • 41

1.3.1. Doğal Teoloji • 41

1.3.2. Fideizm • 58

1.3.3. Reformcu Epistemoloji • 71

1.4. Değerlendirme • 86

İKİNCİ BÖLÜM

TANRI İNANCI RASYONEL Mİ? • 91

2.1. Rasyonellik Sorunu • 92

2.1.1. Epistemik Deontoloji ve İçselcilik • 94

2.1.2. Epistemik Deontolojinin Reddi ve Dışsalcılık • 100

2.1.3. Rasyonellik İkilemi • 106

2.2. Fideistik Epistemoloji • 109

2.2.1. Pascalcı Arasyonalizm • 109

2.2.2. Kierkegaardcı İrrasyonalizm • 111

2.2.3. Wittgensteinci Non-Realizm • 113

2.3. Teistik Delilcilik • 118

2.3.1. Teistik Delilciliğin Rasyonellik İddiası • 120

2.3.2. Teistik Delilciliğin Eleştirisi • 123

2.3.3. Teistik Delilcilik Zorunlu Mudur? • 134

2.3.4. Teistik Delilcilik Yeterli Midir? • 136

2.4. Uygun İşlevselcilik • 140

2.4.1. Plantinga'nın Dinî Epistemolojisi • 141

2.4.2. "A/C" ve "Genişletilmiş A/C" Modelleri • 153

2.4.3. Uygun İşlevselciliğin Eleştirisi • 156

2.5. Değerlendirme • 159

SONUÇ • 167

KAYNAKÇA • 171

DİZİN • 189

Birinci Baskıya Önsöz

Dinî inançların rasyonelliği meselesi, çağdaş din felsefesinin temel konuları arasında etüt edilmektedir. Son yıllarda dinî epistemoloji alanında yaşanan önemli gelişmeler, özellikle Tanrı inancının rasyonelliğine ilişkin tartışmalarda yeni açılımlar ortaya çıkarmıştır.

Bu kitapta söz konusu gelişmelerin bir değerlendirmesini sunmanın yanı sıra rasyonelliğin ne anlama geldiği ve bu anlamlandırma ışığında Tanrı inancının rasyonel olup olmadığı gibi sorulara cevap arandı.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen danışman hocam Prof.Dr. Ali Durusoy'a; Din Felsefesi Derneği çevresinde kendileriyle devamlı tartışma imkânı bulduğum Dr. Rahim Acar, Dr. Caner Taslamam, Tamer Yıldırım, Osman Baş, Kemal Batak, Ali Ayten'e ve maddî katkılarından dolayı Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi'ne teşekkür ederim.

Nebi Mehdiyev
Üsküdar, 2008

İkinci Baskıya Önsöz

Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği adlı doktora tezim, 2008 yılında aynı adla yayımlandı. Bu arada kitabın gerek başvuru kaynağı gerekse yardımcı metin olarak kullanılması ikinci baskısını gerekli kıldı. Bunun üzerine, tenkitler ve son yıllarda cereyan eden teknik tartışmalar ışığında metni yeniden gözden geçirmem ve gerekli ilâvelerde bulunmam daha isabetli olabilirdi; ancak aslında fiziki külfeti son derece ağır olan akademisyenliğim sebebiyle, biraz da ilgili tenkitlerin ve yeni gelişmelerin metnin argümanlarından ziyade biçimiyle ilgili olduğu şeklindeki kanaatimin arkasına saklanarak, bu fikirden soğudum ve mükerrer baskının daha uygun olacağına inandım.

Bu baskıda öncelikle muhtevasını daha doğru aksettirebilmesi için kitabın başlığını değiştirdim. İkinci olarak da şimdilerde bana muğlak görünen bazı ifadeleri -toplamda birkaç sayfayı geçmeyecek şekilde- sadeleştirmeye, bazılarını da pekiştirmeye çalıştım. Bu iki husus dışında, muhtevası bakımından metnin iki baskısı arasında herhangi bir fark yoktur.

Birinci baskıdaki minnettarlığım bâki olup bu sefer teknik meselelerin hallindeki yardımlarından dolayı İSAM Yayınları çalışanlarına, özellikle de Dr. Mustafa Demiray'a şükranlarımı sunuyorum.

Fikirlerimde isabet ettiysem, bunun, insanı doğru düşünme fitratı üzerine yaratan Allah'ın bir inayeti olarak görülmesini; hataya düştüysem, bunun da, fitratımın kaidelerini ihlâl eden irademe hamedilmesini arzu ederim.

Nebi Mehdiyev
Kırklareli, 2014